

Володимир ОГРИЗКО,
Міністр закордонних справ України
(2007–2009),
Надзвичайний і Повноважний Посол

РОЗПАД РОСІЇ: ЗАГРОЗА ЧИ ШАНС?

Анотація. У статті висвітлено причини та явища, що призвели до масштабних системних проблем усередині Російської Федерації, проаналізовано її становище на міжнародній арені та думки російських експертів із цього питання.

Автор стверджує, що влада Росії, побоюючись втратити контроль, створює атмосферу страху, придушує будь-які протестні рухи та використовує брехню як один з основних інструментів внутрішньої та зовнішньої політики. Доведено, що Росія повернулася до свого звичного стану «аракчєєвщини», авторитаризму та диктаторства з елементами фашизації, а прірва між російською владою та громадянами, що мислять критично, дедалі глибшає.

Ключові слова: Російська Федерація, олігархат, імперськість.

*Нечто страшное, смешное
и стыдное.*

Дмитро Биков, російський письменник, про свою державу [1]

Розвиток Росії впродовж останніх двох десятиліть спричинив появу низки явищ, що призвели до масштабних змін як внутрішньополітичної ситуації країни, так і її становища на міжнародній арені. У жодному разі не претендуючи на всеосяжний аналіз зазначених подій, спробую позначити найголовніші виклики, які постали перед сучасною Росією, та поділитися своїми поглядами на її перспективи.

Здебільшого я аналізуватиму матеріали з російських джерел, уникаючи в такий спосіб звинувачень у русофобії. Це, однак, зовсім не означає, що я погоджуюся з позиціями, усіма оцінками та підходами авторів, на яких посилаюся.

1. Влада та суспільство

*Президентська диктатура стала джерелом влади,
стерши інші інститути на порох.
Лілія Шевцова, політикиня [2]*

Кілька значущих подій 2020–2021 роках у Росії: ухвалення поправок до Конституції та відповідних законів, отруєння та переслідування політичних опонентів, порушення прав людини, гоніння на пресу, цензура соціальних мереж тощо засвідчили перехід російської політичної системи в іншу площину. Ось як описують її опозиційні діячі.

Деякі експерти бачать у змінах до Конституції 2020 **кінець легітимності як влади, так і самої російської держави**. Такої думки, зокрема, дотримується політолог Валерій Соловей [3]. Ветеран зовнішньої розвідки Павло Басанець говорить про державний переворот: «...**Путин совершил государственный переворот, незаконно изменив Конституцию и обнулив свои президентские сроки**» [4]. Лідер руху «Лівий фронт» Сергій Удальцов бачить у змінах до Конституції «**грязную и лицемерную спецоперацию по откровенной узурпации власти**» [5].

Натомість експерт Юрій Рарог вважає, що теперішня Росія – це «авторитарный режим с опорой на военно-полицейско-государственную бюрократию и преимущественно олигархический капитал. **Отличается агрессивной внешней политикой, воинствующим национализмом (в виде расизма), демагогией «традиционных» ценностей, включая и «правильную» церковь**» [6]. Про диктаторський режим пише політичний оглядач Кирило Рогов: він стверджує, що 2020 рік «стал годом окончательного пере-учреждения России как диктатуры» [7]. Теперішню Росію як «антропологічну диктатуру» (розподіл людей за принципом «свій – чужий») бачить академік РАН Юрій Пивоваров [8].

Дещо категоричнішими є деякі інші експерти. Політолог Гліб Павловський, наприклад, каже, що сучасний розвиток Росії – «это такая бархатная фашизация» [9]. Схожої, хоч і значно гострішої думки дотримується філософ і культуролог Ігор Яковенко: «**Путинская Конституция, которая была принята на пеньках 1 июля 2020, это конституция корпоративного, а проще и понятнее, фашистского государства**» [10].

Про «корпорацію», яка захопила владу в Росії, думки експертів майже однакові: це силовий блок, поєднаний із місцевим олігархатом. У Росії «...**вся власть** (политическая, законодательная, судебная, административная, следственная, финансовая и т.д.) **принадлежит Корпорации сотрудников спецслужб (КССС)**», – наголошує політичний експерт, колишній радник Путіна Андрій Ілларіонов [11]. Після розпаду СРСР шматок «...імперії под управ-

лением бывших коммунистов назвал себя Российской Федерацией и вскоре воссоздал империю, теперь **как мафиозное государство**», – вважає блогер Ігор Ейдман [12]. «...Владимир Путин – это лидер определенной коалиции, состоящей из чекистов, силовиков, ВПК, государственных корпораций, номинально частных олигархов, которые тоже встроены в эту систему, они реставрируют брежневский Советский Союз от символики, от риторики до репрессивных практик...», – зауважує політик, історик Володимир Рижков [13]. А опозиційний політик Олексій Навальний, який став вельми відомим після невдалої спроби ФСБ його отруїти, прямо заявив, що **російська влада – це «кучка преступников, временно облеченных властью»** [14].

Не залишився поза увагою експертів ще один важливий елемент теперішньої російської державності – її імперськість.

«Те, кто полагает, что империя рухнула вместе с распадом СССР, продолжают жить в большой иллюзии. **Империя просто несколько ужалась в границах**», – наголошує філософ і публіцист Вадим Штепа [15]. «**Российская государственность, берущая начало в Московском царстве второй половины 15 века, с самого начала встала на путь имперской экспансии**» Сьогодні це «**колоніальна імперія**», пише експерт-міжнародник Павло Лузін [16].

Це – лише невелика частина того, що говорять про свою країну росіяни, чия свідомість ще не отруїла їхня ж пропаганда.

Отже, які головні ознаки сучасної російської державності, на думку російських експертів, котрі здатні мислити критично?

1. **Влада в Росії є нелегітимною**, тому що влітку 2020 року там учинили державний переворот.

2. Теперішню нелегітимну владу в Росії можна описати як авторитарно-диктаторсько-корпоративну, що перетворило РФ на державу з ознаками фашизму, ба навіть на фашистську державу.

3. Керує цією державою корпорація силових структур спільно з місцевими олігархами.

4. **Росія – досі імперія, хіба дещо менша за розміром.**

Чи є ці висновки сенсацією? Як на мене, ні. Вони лише підтверджують те, що після дуже короткого періоду т.зв. «ельцинської відлиги» Росія повернулася до свого звичного стану «аракчєєвщини», авторитаризму та диктаторства з елементами фашизації. В історію відійшли часи навіть «суверенної демократії» з її далекими від звичайної демократичної практики обмеженнями та заборонами. Тепер влада забрала в росіян будь-які шанси на власну думку та протест, знову повернула їх у рабське стійло покірності та безправ'я. Таке ще можна було б уявити собі у ХІХ чи навіть ХХ століттях, але для цивілізованих країн у ХХІ столітті це тотальний анахронізм. Приклади Північної Кореї, Китаю чи Білорусі навряд чи надихають демократичне суспільство.

Стало очевидно, що влада й ті, хто мислить критично, «роз'їджаються» в різні боки, і ця тріщина між ними глибшає. Правляча «еліта» за своєю суттю та природою не здатна запобігти її поглибленню. Тому за деякий час (на жаль, ми поки що не можемо спрогнозувати коли) ця тріщина перетвориться на прірву.

В одній і тій самій Росії постають дві Росії.

Це – перша глибока та системна проблема сучасної РФ.

Усі шрифтові виділення – авторські.

Матеріал у повному обсязі опубліковано окремим виданням серії «Бібліотека наукового щорічника “Україна дипломатична”».

1. *Быков Д.* Дерипаска и измена Родины // Радиостанция «Эхо Москвы». 22 декабря 2020. URL: https://echo.msk.ru/blog/bykov_d/2761932-echo/
2. *Шевцова Л.* Країна, що йде тонкою кригою // НВ. 3 січня 2021. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/volodimir-putin-2021-shcho-chekaye-rosiyu-v-novomu-roci-ostanni-novini-50133310.html>
3. *Валерий Соловей* // Радиостанция «Эхо Москвы». URL: <https://echo.msk.ru/guests/9032/>
4. *Басанец П.* Обращение к народам России // Каспаров.ru. 14 ноября 2020. URL: <https://www.kasparov.ru/material.php?id=5FAFC47A3B672>
5. *Удальцов С.* В 2021 году у оппозиции есть шанс // Радиостанция «Эхо Москвы». 31 декабря 2020. URL: <https://echo.msk.ru/blog/udaltsov/2766952-echo/>
6. *Рогов Ю.* О так называемом «путинизме» // Каспаров.ru. 1 ноября 2019. URL: <https://www.kasparov.ru/material.php?id=5DBC7D7C2DF9E>
7. *Рогов К.* Новогоднее: как умирают диктатуры // Радиостанция «Эхо Москвы». 31 декабря 2020. URL: https://echo.msk.ru/blog/rogov_k/2766774-echo/
8. *Пивоваров Ю.* Сбережение интеллигенции // Радиостанция «Эхо Москвы». 4 декабря 2020. URL: <https://echo.msk.ru/blog/yupivovarov/2752782-echo/>
9. *Бычкова О.* Особое мнение. Глеб Павловский // Радиостанция «Эхо Москвы». 30 декабря 2020. URL: <https://echo.msk.ru/programs/personalno/2765900-echo/>
10. *Яковенко И.* Конституция фашистского переворота и перспективы России // Каспаров.ru. 21 ноября 2020. URL: <https://www.kasparov.ru/material.php?id=5FB82E934D657>
11. *Илларионов А.* КССС и Навальный // Каспаров.ru. 29 декабря 2020. URL: <https://www.kasparov.ru/material.php?id=5FEB569DB809F>
12. *Эйдман И.* Три империи: российская, коммунистическая, мафиозная // Каспаров.ru. 30 октября 2020. URL: <https://www.kasparov.ru/material.php?id=5F9AE07E2FFE9>
13. *Соколов М.* Есть у оппозиции образ будущего? // Радио Свобода. 20 ноября 2020. URL: <https://www.svoboda.org/a/30960285.html>
14. *Навальный А.* Они – кучка преступников, временно облеченных властью // Каспаров.ru. 4 декабря 2020. URL: <https://www.kasparov.ru/material.php?id=5FCA08B8BC3DF>
15. *Штепа В.* Новый договор или распад? // Регион.Эксперт. 31 декабря 2019. URL: https://region.expert/treaty_or_collapse/
16. *Лузин П.* Метафизика архипелага. Почему нам нужна деколонизация России? // Регион.Эксперт. 5 апреля 2017. URL: <http://region.expert/decolonization/>